

ÇIKAR KAVRAMI EKSENİNDE DERİN EKOLOJİ YAKLAŞIMININ ÇÖZÜMLENMESİ¹

Analysis of Deep Ecology Approach on The Axis of Benefit Concept

Doç. Dr. Bilge Kağan ŞAKACI

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Eskişehir/Türkiye

Şakacı, B. K. (2018). "Çıkar Kavramı Ekseninde Derin Ekoloji Yaklaşımının Çözümlemesi", Vol:4, Issue:19; pp:294-303 (ISSN:2149-8598)

ARTICLE INFO

Article History

Makale Geliş Tarihi
Article Arrival Date
21/02/2018

Makale Yayın Kabul Tarihi
The Published Rel. Date
30/03/2018

Anahtar Kelimeler

Çıkar, Derin ekoloji, Çevre etiği, İnsanmerkezcilik, Çevremerkezcilik

Keywords:

E-commerce, Online Trust, Marketing, Demographic Characteristics, United Kingdom.

ÖZ

Derin ekoloji hareketi yeni bin yılın felsefesi olmaya adaydır ve son yıllarda sıkça gündemde yer almaya başlamıştır. Derin ekoloji hareketi kimi çalışmalarda insan merkezci çevre etiği içerisinde, kimi çalışmalarda ise çevre merkezci çevre etiği içerisinde incelenmektedir. Çalışmanın amacı derin ekoloji hareketinin nasıl bir çıkar yaklaşımı benimsediğini analiz ederek ortaya koymaktır. Bu bağlamda derin ekoloji yaklaşımı, insanmerkezci ve çevremerkezci çevre etikleri açısından incelenmiştir. Çalışma birbiri ile bağlantılı üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çıkar terimi açısından insanmerkezci çevre etiği analiz edilmiş ve özellikleri belirlenmiştir. İkinci bölümde ise birinci bölümdeki aynı kriter çerçevesinde çevremerkezci çevre etiği analiz edilip genel olarak çevremerkezciliğin özellikleri belirlenmiştir. Belirlenen bu özellikler bağlamında, üçüncü bölümde, derin ekoloji yaklaşımının insanmerkezci ve çevremerkezci çevre etikleri çerçevesinde analizi yapılmıştır. Çıkar açıdan analizde insanmerkezci öğelere sahip olmakla beraber çevremerkezci bir bakış açısı daha baskındır.

ABSTRACT

The deep ecology movement is expected to be the philosophy of the new millennium and which is frequently on the agenda. Some studies examine deep ecology movement in the anthropocentric environmental ethics, while others do it in the ecocentric environmental ethics. The purpose of the study is to analyse what kind of benefit approach is adopted by the deep ecology. In this respect, the deep ecology approach has been investigated, in terms of anthropocentric and ecocentric environmental influences. The study consists of three interrelated parts. In the first part, anthropocentric environmental ethics has been analyzed in terms of benefit and its characteristics has been determined. In the second part, ecocentric environmental ethics has been analyzed in the framework of the same criterion used in the first part and characteristics of ecocentricism has been determined too. In part three, anthropocentric and ecocentric environmental ethics of the deep ecology approach has been analyzed in the context of the determined characteristics. In benefit analysis, although it has anthropocentric elements, the ecocentric point of view is predominant.

1. GİRİŞ

Derin ekolojinin pratikte ilk filizlerinin görüldüğü ülke ABD'dir. Burada ekolojik harekete muhalif hareketin temsilcileri arasında bulunan John Muir, Aldo Leopold ve diğerleri toprağa bağlı olarak ve amatörce muhalif hareketlere önderlik yapmışlardır (Özer, 2001: 70). Leopold, bizleri "bir dağ gibi düşünmek" deyişi ile batılı toplumlarda egemen olan paradigmaları yıkmaya çağırıyordu (Ferry, 2000: 99). Bu kişiler doğaya aşıkta, doğayı vahşilikten, insanın tahribinden, maddi unsurların olumsuz etkisinden korumak için çalıştılar. Daha sonra bu durum derin ekoloji hareketi olarak adlandırılan bir bakış açısı biçiminde ortaya çıktı (Özer, 2001: 70). Arne Naess tarafından geliştirilen derin ekoloji kavramı etrafında şekillenen düşünce, ekoloji düşüncesi içindeki önemli akımlardan biridir. Bu akımın ilkelerini Arne Naess ve George Session formüle etmiştir.

¹ İnsanmerkezcilik ve Çevremerkezcilik Ekseninde Derin Ekoloji Yaklaşımının Çözümlemesi ve Eleştirisi isimli doktora tezinden türetilmiştir.

Çalışmanın yanıt aradığı sorular: -Çıkar kavramı çerçevesinde derin ekoloji nasıl bir görüşe sahiptir?- İnsanmerkezci çevre etiğine mi, çevremerkezci çevre etiğine mi daha yakındır? biçiminde ortaya konulmuştur. Bu çerçevede öncelikle insanmerkezci çevre etiği ekseninde sonrasında da çevremerkezci çevre etiği ekseninde çıkar kavramı incelenecektir. Sonrasında da derin ekoloji ve çıkar ilişkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır. İnsanmerkezci – çevremerkezci çevre etiği dayanağından yola çıkılmasının nedeni: Derin ekolojiyi analiz etmek için geniş bir çerçeve sağlaması ve bu çerçevenin gelişme aşamasındaki bir yaklaşımın daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacak olmasıdır.

2. DERİN EKOLOJİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Tamkoç'a göre derin kelimesi, yeryüzünde var olan her şeyle bütünleşme üzerinde uzunca ve derinlemesine düşünülmesini gerektiren bir kavramdır (Tamkoç, 1994: 96-97). Derin sıfatının ise neden kullanıldığını anlamak için sığ ve derin ekolojinin kaygıları arasındaki zıtlığı görmek önemlidir (Naess, 1995a: 71). Diğer yandan derin soruların sorulması derin ekolojinin ruhudur. Derin sıfatı neden ve nasıl diye soru sorulmasını gerektirir. Naess derin ekolojiye yönelmesinin nedeni olarak yaşamın anlamı ile ilgili daha derin sorular sormaya başlamasını görmektedir (Naess, 1997: 35). Tüm yaşamın "her tarafa yayılan samimi ilişkilerle" birbirine bağlı olduğu yorumunu yapmaktadır. "Yaşam" sözcüğü sadece insanlar ve diğer canlılar değil, aynı zamanda nehirler (havzalar), kırlar, (manzaralar), ekosistemler anlamına da gelir (Zimmerman, 1994: 25; Ünder, 1996: 199). Derin ekoloji savunucularına göre, "bırakın nehir yaşasın" türü sloganlar çoğu kültürdeki bu daha geniş kullanımı göstermektedir (Naess, 1995a: 68-69).

Naess derin ekolojiyi betimlerken bunun bir hareket olduğunu ve "derin ekoloji hareketi" olarak adlandırıldığını söyler. Naess'e göre aşağı yukarı aynı konuları kapsayan en az altı adlandırma vardır. Bunlar; John Rodman tarafından önemli tartışmalarda kullanılan "Ecological Resistance" (Ekolojik Direniş), Joseph Meeker tarafından ileri sürülen "The New Natural Philosophy" (Yeni Doğa Felsefesi), Sigmund Kvaløy ve daha başkaları tarafından kullanılan "Eco-philosophy" (Eko-felsefe),² "Green Philosophy and Politics" (Yeşil³ Felsefe ve Politika), G. Tyler Miller tarafından kullanılan "Sustainable Earth Ethics" (Sürdürülebilir Yeryüzü Etiği) ve Naess'in gözde deyişi olan "Ecosophy" (Ekosofi) ya da "Ecowisdom" (Ekobilgelik) dir. Bunlar dışında başkaları da sayılabilir (Naess, 1995a: 70-71). Örneğin Fox tarafından kullanılan "Transpersonal Ecology" (Kişi Ötesi Ekoloji)⁴ bunlardan biridir. Fox, derin ekolojinin ayırt edici felsefi anlamına, -derin ekolojiden ziyade- "transpersonal ecology" demenin daha doğru olduğunu, çünkü bu terimin, kişinin bencil, yaşamöyküsüne dayalı veya kişisel benlik duygusunun ötesini içeren ve "ötesine" uzanan kendini gerçekleştirme duygusuna gönderme yaptığını savunmaktadır (Aktaran: Eckersley, 1992: 194).

Derin ekoloji ne akademik anlamda bir felsefe, ne de kurumsallaşmış bir din veya ideolojidir (Naess, 1995a: 71). Naess, ayrıca derin ekolojiyi yalnızca "doğal dengenin korunabilmesi için bir araya gelmiş kişilerin doğrudan eylemine yön verecek ilkeler" olarak betimler (Naess, 1995'ten aktaran Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2009: 261-262). Doğrudan eylem iki biçimde olabilir: politik ve kişisel. Birincisi yeni çevre mevzuatı için lobicilikten yaşlı ormanların kesilmesini önlemek için yaşamını riske atmaya kadar her şeyi içerebilir. Kişisel doğrudan eylem ise, bir kişinin yaşam tarzını kendi derin ekolojik tutumlarıyla uyumlu duruma getirmesidir. Gerçek bir inanan, insanları ekolojik olarak doğru bir yaşam tarzına uymadıkları için mahkum edebilir. Dolayısıyla, Naess (dogmacılığın önüne geçme kaygısıyla) derin ekolojik yaşam tarzı için kriterler geliştirirken, "kişi 'tam bir tutarlılık' aramamalıdır"⁵ şeklinde uyarıda bulunmaktadır. Her formülasyonun belirsizlik içermesi gerekmektedir (Zimmerman, 1994: 27-28). Aslında olan şey, çeşitli insanların kampanyalarda bir araya gelmesi ve eylemleri yönlendirmesidir. Başkalarının "basit" olarak değerlendirdiği, ancak kendilerinin zengin ve çok yönlü olarak gördükleri aynı yapıdaki yaşam biçimini destekleyen bir arkadaş topluluğu oluştururlar. Derin ekoloji destekçileri başka partileri destekleyebilseler de, çok geniş bir politik konu yelpazesi üzerinde anlaşılır. Tüm toplumsal hareketlerde olduğu gibi, grup içi uyum için sloganlar ve bağlılık zorunludur. Belirleyici şekilde şiddete karşı olan bir biçimde aynı

² Genel ekolojik bakış açısından endüstriyel büyüme toplumlarının oldukça eleştirel değerlendirmelerini ve insan türünün ekolojisini vurgulamak için kullanıldı (Naess, 1995a: 70-71).

³ "Yeşil" terimi Avrupa'da kullanılırken, A.B.D'de "yeşil" daha çok "mavi" olan yeşil tarım devrimiyle ilgili yanıltıcı bir çağrışıma yol açıyor (Naess, 1995a: 70-71).

⁴ Eckersley'e göre "kişi ötesi ekoloji" çok umut veren ve kendine özgü türde bir çevremerkezci yaklaşımın temsilcisi olarak anlaşılabilir (Eckersley, 1992: 26-27). Bu yaklaşım, aynı zamanda, psikolojik-kozmolojik bir yaklaşım olarak nitelendirilmektedir (Eckersley, 1992: 60).

⁵ Zimmerman "tam bir tutarlılık aramamalıdır" cümlesinin ne anlama geldiğini anlamadığını belirtmektedir (Zimmerman, 1994: 28).

tehditlere karşı tepki gösterirler. Belki de en çok sözü geçen katılımcılar, kavrayışlarını mesleki felsefe terimleriyle değil, daha ziyade sanat ya da şiirlerle ifade eden sanatçı ve yazarlardır. Bu nedenlerle, “felsefe” yerine “hareket” deyişi kullanılmaktadır. Ancak, esas olan, eylem güdülemesinin bir parçası olarak temel tavırlar ve inanışların da içinde olması gerekliliğidir (Naess, 1995a: 71). Naess da çevre koruma hareketlerinde etkin bir rol almış, protestolara katılmış ve tartışma yaratan birçok yazı yazmıştır. Derin ekoloji destekçilerinden sadece bir azınlık Naess gibi akademik filozoftur. Felsefesini yaşam biçimi ile ifade eden kişiye filozof denir. Akademik anlamda felsefe ile uğraşmanın (felsefe profesörünün) bunu yapma zorunluluğu yoktur. Kendi ifadesiyle, Naess (1997: 35), bunların her ikisini de yapmaya çalışmıştır. Naess’e göre, derin ekolojinin tamamlanmış bir felsefi sistem olamaması bu hareketin filozoflarının mümkün olduğunca açık olmak için çaba göstermemeleri anlamına gelmez. Bu nedenle bir türetme sistemi olarak derin ekoloji tartışması çoğu önerme/sonuç ilişkisine açıklık getirebilecek değerde olabilir (Naess, 1995a: 76). Naess burada derin ekolojinin en önemli eksikliklerinden birinin tamamlanmamış bir felsefe olduğunu da itiraf etmektedir. Dolayısıyla derin ekoloji hareketi sistemli ve özgül bir felsefeye dayanmamaktadır. Eylemci ekolojik yaklaşımların karışımıdır. Bunlardan hem eylem⁶ hem de felsefi yönlerini kapsayan bir hareket olarak söz edilmektedir (Des Jardins, 2006: 427). Günümüzde derin ekoloji hareketinin destekçileri dünyanın her yanına yayılmışlardır. Küçük bir kısım üniversitelerden, daha küçük bir kısım bu konuda yazı yazanlardan gelir. Ancak asıl kuvveti oluşturanlar konferansları verenler değil, derin ekoloji hareketini yaşamlarında uygulayanlardır. Derin ekoloji hareketi, Rachel Carson gibi kişilerle 1960’ların başlarında başlatılmıştı. Bu insanlar hava kirliliği ve kanserle insanlara zararlı olduğu için ilgilenmemişlerdi. “Bunlar bu gezegende, doğaya karşı, hayvanlara karşı uygulanamaz, yapılamaz,” demişlerdi. Bu öncü insanların tavırlarının altında yatan ahlaki bir dürtü değildi, bunlarda doğal yaşamın çiğnenemeyeceği gerçeğini görebilme yeteneği vardı. Naess, kendisinin de bu dünyada ahlaki gerekçelerin önemli bir etkisinin bulunduğuna inanmadığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla çevreciliğin ahlaki ve etik tutumu ikincil bir önem taşır. Asıl önemli olan, “insanlara gerçekleri ve doğa ile olan ilişkisini gösterebilmektir” (Naess, 1994: 12).

Derin ekolojinin ilkeleri üzerinde durmak çıkar kavramının derin ekoloji açısından analizine girişmeden önce faydalı olacaktır. Naess ortak zemini kurgulayan bir platform hazırlamak için Sessions ile çalışmıştır (Benton, 2007: 79). Naess ve Sessions’ın üzerinde anlaşarak formüle ettikleri derin ekolojinin ilkeleri şu şekildedir (Naess, 1995a: 68):

- 1- Yeryüzündeki insan ve insan dışı yaşamın iyi durumda olması ve gelişmesi kendi başına değerlidir. Bu değerler insan dışı dünyanın insan amaçları için yararlı olup olmamalarından bağımsızdır.
- 2- Yaşam formlarının zenginliği ve çeşitliliği bu değerlerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunur ve kendi başlarına da bir değerdir.
- 3- Yaşamsal gereksinimlerini karşılamak dışında insanların bu zenginliği ve çeşitliliği azaltmaya hakları yoktur.
- 4- İnsan yaşamının ve kültürlerinin gelişimi, insan nüfusunun önemli ölçüde küçülmesiyle bir arada olabilir. İnsan dışı yaşamın gelişimi daha küçük bir insan nüfusunu gerektirir.
- 5- İnsan dışı dünyaya mevcut insan müdahalesi aşırıdır ve bu durum hızlı bir şekilde kötüleşmektedir.
- 6- Dolayısıyla politikalar değişmelidir. Bu politikalar temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapıyı etkilemektedir. Bu değişikliğin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan durum, mevcut durumdan büyük ölçüde farklı olacaktır.
- 7- İdeolojik değişiklik gittikçe yükselen bir yaşam standardına bağlı kalmaktan çok, temelde yaşam niteliğini takdir etme (önemini anlamak) (içsel değer durumlarında yaşama) yönünde olacaktır. İrillik (bigness) ve büyüklük (greatness) arasındaki farka ilişkin engin bir bilinç oluşacaktır.
- 8- Yukarıda anlatılan noktalara katılanlar gerekli olan değişiklikleri yerine getirmeye uğraşmakla doğrudan veya dolaylı olarak yükümlüdürler.

George Sessions ve Arne Naess’in üzerinde hemfikir oldukları platform veya anahtar kavram ve deyişler derin ekolojinin temel terimleri olarak geçici olarak önerilmiştir⁷. Bu ilkeler, derin ekoloji

⁶ Derin ekoloji, doğanın savunulmasında doğrudan eylem stratejisini kapsamaktadır (Saygılı, 2009: 81).

⁷ Tam olarak söylemek gerekirse, cümlelerin çift anlamı vardır (Naess, 1995a: 67-68).

destekçilerinin büyük çoğunluğunun açık ya da kapalı olarak kabul ettikleri genel (yüksek bir genelleme düzeyindeki) ilkelerdir. Bu ilkelerden birini ya da daha fazlasını reddedenler derin ekoloji yandaşı olarak görülemez. Bu sonuç onların sığ (veya reformcu) bir çevre hareketinin destekçileri olmasından veya anlambilimsel veya diğer nedenlerle sekiz noktanın (ilkenin) bir veya daha fazlasından hoşlanmamasından dolayı olabilir.

Naess, bununla birlikte, bazı insanların kabaca aynı anlama gelen farklı noktalardan oluşan bir kümeyi destekleyebileceklerini ki bu durumda onları derin ekoloji hareketinin destekçileri olarak adlandıracağını ama aynı fikirde olmadıklarını düşündüğünü de ekleyeceğini vurgulamaktadır (Henry Skolimowski buna bir örnektir) (Naess, 1995a: 67-68). Dolayısıyla, başka bir çerçeve ve biçimde ilkelerin ifade ettiklerini kabul edenler de derin ekoloji destekçisi sayılırlar (Önder, 2003: 154). Naess'e göre, sekiz noktalık formülasyonlar çoğu derin ekoloji hareketi destekçisi için yararlı olabilir. Ama birileri kesinlikle hissedecektir ki bunlar eksik ve hatta yanıltıcıdır. Derin ekoloji için temel olanın ne olduğunu birkaç sözcükle formüle etmek isterlerse, o zaman alternatif cümle kümeleri önereceklerdir. Naess, kendisinin de memnuniyetle alternatif olarak onlara atıfta bulunacağını belirtmektedir. Ona göre neyin temel ve sıradan olduğunu belirlemek için bir çeşitlilik ölçütünün olması gerekir (Naess, 1995a: 70).

3. ÇIKAR KAVRAMI AÇISINDAN ÇEVRE ETİĞİ YAKLAŞIMLARININ ANALİZİ

İnsanlık tarihinde insanmerkezcilik çok yenidir. Aydınlanma döneminde belirgin hale gelmiştir. Günümüzde yapılan genel tanıma göre; insanmerkezcilik insanı ve insanın geleceğe yönelik veya günlük çıkarlarını esas alan ve davranışlarını buna göre belirleyen bir görüş çevresinde ortaya çıkar. Bu çerçevede insanmerkezcilik, bilimsel ya da dinsel altyapıdan gelen desteklerle hızla yayılmıştır. Ayrıca insanın doğayı sömürmesi için çok zengin bir kaynak oluşturmuştur. Bugünkü veya gelecek kuşakların üyesi olarak insanları gözetmek, insanların çıkarlarını uzun veya kısa dönemde korumak açısından insanmerkezciliğin birçok türü bulunmaktadır (Keleş ve Ertan, 2002: 184-193). İnsanmerkezcilik, insanın iyiliğini düşünmek, her zaman diğer varlıkların iyiliğini dışarda bırakmak değildir. Diğer varlıkların iyiliğine de yardımcı olabilir (Tepe, 1999: 50). Bu görüşün savunucularına göre, insanmerkezcilik adı altında eleştirilen, çevre etiği ve ekolojik politikalarda diğer türleri dışarda bırakarak veya diğer türlerin çıkarları pahasına insan çıkarlarıyla ilgilenilmektedir (Hayward, 1998: 46). İnsanın merkeze alınması değil.

Toplum ve doğa arasındaki ilişkilerin bir kısmı veya tamamı çıkar amaçlı olabilir. İnsanmerkezciliğin tanımında geçen "insan çıkarı" teriminin anlamını Norton irdeler. Bu zor alanı keşfetmek için iki kullanışlı tanım ortaya koyar. Dolayısıyla, insan çıkarının, hissedilen tercih olarak insan çıkarı ile düşünülerek yapılan tercih olarak insan çıkarı biçimindeki iki anlamı arasında ayrımı açıklar. Ona göre, hissedilen tercih, bir kişinin, kendisinin belirli bir yaşantısı ile hiç değilse geçici olarak doyurulabilecek bir arzusu veya gereksinimidir. Düşünülerek yapılan tercih ise kişinin, gereksinimin veya arzusunun akılcı olarak benimsenmiş dünya görüşü ile tutarlı olduğu yargısını da içeren dikkatli bir analiz sonunda ifade edilen tercihtir (Norton, 1993: 287).

Dubos'nun geliştirdiği "Aydınlanmış İnsanmerkezcisi" anlayışının en önemli sonuçlarından biri insanın doğayı kendisi için sevmeden ve çıkar (refah-heves) gözetmeden etkili bir biçimde idare edemeyeceğidir (Dubos, 1973: 53). Routleylere göre⁸, popüler Batı düşüncesinde değer ve ahlakın (Routley ve Routley, 1979: 36) insan türünün çıkarlarına indirgenebileceği sanılır. Bu düşüncenin yanlışlığını ispatlama uğraşındaki Routley'lerin "insan şovenizmi"⁹ yaklaşımı, biraz abartılı bir okumayla insanmerkezcisi Batı etiğine bir meydan okuma olarak görülebilir (Ertan, 1998: 20). Ayrıca Routley'ler "insan şovenizminin" insanın hakimiyeti tezine eşdeğer olduğunu gösterdi. Onların tanımına göre, dünya ve dünyayı oluşturan insan dışı öğeler varolmakta veya insanın faydası için ve insan çıkarları için kullanılabilir haldedirler (Norton, 1993: 287)¹⁰. Garner'e göre ise, kendilerini

⁸ Richard Sylvan, Richard Routley'le aynı yazardır. Benzer şekilde Val Routley de ismini değiştirmiş ve Val Plumwood ismi ile eserlerini yazmıştır (Benson, 2000: 29).

⁹ "Anthropos" Yunanca insanoğlu anlamına gelmektedir. "İnsanmerkezli"liğin tam karşılığı ise anthropocentric. "İnsan şovenizmi" aşağılayıcı bir tanım içermeseydi "anthropocentrism"e eşit sayılabilirdi (Benson, 2000: 29). Ayrıca R. Routley "insan şovenizmi" deyiminin yaratıcısıdır (Goodpaster, 1978: 320)

¹⁰ 1973 yılında Sofya'da düzenlenen 15. Dünya Felsefe Kongresi'nde "Yeni Bir Çevre Etiğine İhtiyaç Var mı?" başlıklı sunumu ile Richard Routley, baskın Batı etik geleneğinin prensipte çevre etiğini dışlamakta olduğunu dolayısıyla da geleneksel olmayan bir temel üzerinde geliştirilmesi gerektiğini savundu (Callicott, 1989: 63). Meslekten filozoflar arasında Routley yeni etik gerekliliğini ilk ifade eden kişidir (Önder, 1996: 67).

ilgilendiren konularda önemli çıkarları olduğunu kabullendiğimizde insan olmayan hayvanlara da asli değerler bahşedilmiş olabilir; ama bu çıkarları hesaba katmak gerektiğinde insan çıkarları öncelik kazanır (Garner, 2000: 44-45). Teknomerkezci yaklaşımlar da korumacılığı bir “yararlı” kavram olarak algılamakta, en uzun süreyle, en çok sayıda insana, en fazla yararın sağlanmasının önkoşulu olarak, kaynakların kullanılmasında akılcılığı ve savurganlığın önlenmesini görmektedirler (Keleş ve Hamamcı, 2005: 259). Bekçilik yaklaşımında, Passmore, doğayla olan ilişkilerinde insana adeta bekçilik görevi vermektedir. Doğaya karşı insanın kimi sorumlulukları olduğunu kabul etmekle beraber, bunu insanın kendi çıkarı için yapması gerektiğini iddia etmektedir (Algan, 2008: 192).

İnsan refahı ekolojisi hareketi¹¹, insanların çevresini daha temiz, güvenli ve hoş bir hale getirmeyi amaçlayan bir harekettir. Bunun için zehirli kimyasal atıkları, su, toprak kirlenmesini, nükleer santralleri, silahları ve atıkları, küresel ısınmayı, kentlerin ve kıyıların betonlaşmasını, ozon tabakasının incelmelerini (Ünder, 1996: 27), sağlıksız konutları, pestisitlerle zehirlenmesini, hava kirliliğini (Şahin, 2003: 80) protesto ederler. Ayrıca biyolojik tarımı, yumuşak enerji kaynaklarının ve uygun teknolojinin kullanılmasını, geri dönüşümü, toplu taşımacılığı, almaşık tıbbi ve daha genel olarak insanın gereksinimleri yeniden değerlendirmeyi ve daha iyi bir yaşam biçimini araştırırlar. İnsan refahı hareketi, ekonomik değerlerden çok, insanın güzel tatil yerlerine ve sağlıklı bir çevreye olan gereksinimini vurgularlar. İnsan refahı ekolojisi hareketi, insanı merkeze alır. Bu harekete göre, çevre insanın dışında kalan birey, grup veya tür olarak diğer varlıkları, özellikle de yerleşim yerlerini (habitatlar) ifade eder. Savunulan fikirler aydınlanmış özçikarın ve sağgörünün genelleşmiş bir şeklidir. Bu hareketin söyleminde yaşamda kalmamız, sağlığımız, çocuklarımız ve gelecek kuşaklarımız gibi kavramlar önemli yer tutar (Ünder, 1996: 27; Ünder, 1997: 83-84).

Taylor kendini savunma, orantılılık, en az yanlış yapma, dağıtıcı adalet ve telafi edici adalet kurallarını öne sürer. Taylor’a göre, kendini savunma, sadece insan dışındaki canlı organizmaların çıkarlarının insan yaşamını, sağlığını tehlikeye atması veya tehdit etmesi durumunda insan çıkarlarına öncelik verilmesini haklı çıkarır. Bu kural en son başvurulacak yöntemdir. Örneğin, insan mikrop taşıyan bir organizmayı öldürmekte haklı olabilir. İnsanların hiçbir ciddi tehlike karşısında bulunmamaları halinde diğer dört kural gündeme gelmektedir. Hepsisi de temel ve temel olmayan çıkarlar arasındaki ayrıma dayanmaktadır. İnsan dışındaki canlıların temel çıkarları ile insanların temel olmayan çıkarlarının çelişmesi durumunu, orantılılık ve en az hata yapma ilkeleri ilgilendirmektedir. İnsanların dışındaki canlıların temel nitelikli çıkarlarıyla, temel olmayan insan çıkarı bağdaşmıyorsa, orantılılık ilkesi, insan gereksinmelerini, insan dışı canlıların gereksinimleri aleyhine karşılamaktan alıkoymaz. Örneğin son moda bir çanta yapmak için sürüngenlerin öldürülmesi yasaklanır. Temel olmayan insan çıkarları insan dışı canlıların temel çıkarlarıyla bağdaştırılabilirse, bunlar insan dışı canlıları tehlikeye soksalar veya tehdit etseler bile, insan çıkarlarını karşılamının gerekli en küçük ölçütlerini, en az yanlış yapma ilkesi belirler. Bu durumda, doğaya saygı, başka şeyleri olumsuz biçimde etkileyecek olsa da, bir akarsuyun akışının santral yapmak amacıyla durdurulmasını haklı duruma getirir. Dağıtıcı adalet ilkesi ise, insan dışı canlıların ve insanların temel çıkarları arasındaki uyumsuzlukları çözmenin ölçütlerini belirler. Genel olarak hakseverlik, yükler ile yararların dağılımının yansız bir biçimde gerçekleştirilmesini ve yüklerin eşit olarak dağıtılmasını gerektirir. Taylor’un telafi edici adalet ilkesi ise, bir uyumsuzluğun çözümü dağıtıcı adalet ve en az yanlış yapma ilkelerinin belirlediği ölçütleri sağlamakta başarısız olduğunda eski duruma getirme ilkesine başvurulmasını gerekli kılar (Des Jardins, 2006: 283-284). Norton ise, doğa karşısında insanların çıkarlarının henüz tam anlamıyla belirlenmiş olmadığını savunur (Fırat, 2003: 132).

İnsan çıkarlarına öncelik verilmesinin çeşitli yanlış yolları da bulunmaktadır: türçülük ve insan şovenizmi (Hayward, 1998: 46). Daha önce vurgulandığı gibi, bunlar insanmerkezcilikle aynı şey değildir. İnsanın kendi türünün üyelerine, diğer türlerin üyeleri karşısında keyfi sebeplerle öncelik

¹¹ İnsan refahı ekolojisi hareketi, insanın güzel tatil yerlerine, sağlıklı bir çevreye olan gereksinimini vurgular. Yaban yaşam alanlarından çok evcilleştirilmiş (insan habitatu haline gelmiş olan) çevreyle ilgilendirir (Ünder, 1997: 84). Teknomerkezci anlayışı ve ekonomik büyümeyi eleştirirler (Ünder, 1996: 27). Hareketin amacı insanların çevresini daha hoş, güvenli ve temiz hale getirmektir. Ünder’e göre, bu hareketin ekolojik bilgi temelini, B. Commoner’in formüle ettiği ekolojinin dört yasası oluşturur:

1- Her şey her şeyle bağlantılıdır, yani ekosfer her unsurun başka birçok unsura bağlı olduğu detaylı bir ağıdır.

2- Her şey bir yere gitmek mecburiyetindedir, yani ekosferde dengeler önemlidir.

3- Doğa en iyisini bilir - yani ekosistem kendisiyle tutarlıdır - onun çok sayıda unsurları bütünlü ve birbirleriyle uyum içinde, bu uyumlu yapı çok uzun bir deneme yanılma süreci sonucudur, sisteme büyük ölçekte bir insan müdahalesi zarar verir.

4- Hiçbir şey doğada karşılıksız değildir, yani ekolojik döngüye uygunsuz bir unsurun girmesi ya da ekolojik döngüde herhangi bir bozulma kaçınılmaz olarak olumsuz yönde etkilere yol açar. Ayrıca bu yaklaşımı tipik bir biçimde Porritt’in “Yeşil Politikası” yansıtır (Ünder, 1996: 27).

taniyorsa “türcülük” yapmaktadır. Türcülüğü aşmak için insandışı varlıklara ilişkin düşüncelerin hangilerinin keyfi olduğuna, hangilerinin keyfi olmadığına dair bilginin gelişimiyle bağlantılı olan insanın ahlaki yargılarındaki keyfi olmamayı ve tutarlılığı sağlamak gerekir. İnsan şovenizmi ise, insanın hayvanlar arasındaki farkları her zaman kendi lehine yorumlamasıdır. İnsan şovenizmini aşmak için belirli ölçülerde iyi niyet sahibi olmak ve diğer canlıların acılarını da önemseyen bir ahlaksal yapıyı geliştirilmek gerekmektedir (Tepe, 1999: 50).

Dikkatli düşünmeyi gerektiren temel bir soru şudur: “İnsanmerkezcilik, son olarak, insan türünün kendi kendini yok etmesine ve belki de diğer birçok türü yok etmesine yol açacak mıdır?” Esasen konusu olan insana hizmet eden bir etik olarak, insanmerkezcilik, gezegeni insan türünün sayısının artmasından ve dünyanın kaynaklarına taleplerinin etkilerinden koruyacak gerekli önlemlerden yoksun olabilir. İnsanmerkezcilerin bu soruya cevabı büyük oranda “aydınlanmış öz çıkar” üzerine kuruludur. Bu bakış açısından, çoğu insanmerkezcisi, insanın çevreyi yok etme potansiyelini kabul etmektedirler ve uzun vadede insan varlığının ve refahının gezegenin ekolojik destek sisteminin sağlığına ve istikrarına bağlı olduğunun farkındadırlar. İnsanların bu destek sisteminin sağlıklı ve kullanılabilir durumda sürdürülmesi için sorumluluk almasını savunurlar. Bu bakış açısı en çok zayıf insanmerkezciler arasında görülür. Örneğin, Fraser Darling “Man’s Responsibility for the Environment” (İnsanın Çevre için Sorumluluğu) adlı makalesinde, insanların tür olarak üstünlüklerini kabul etmelerini ve doğal dünyaya yönelik olarak soyluluk insanı belli bir biçimde davranmaya zorlar (noblesse oblige) kuralı uyarınca sorumluluk alarak, kendilerini biyolojik aristokratlar olarak görmelerini önerir. İnsanların yaşamda kalması bu sorumluluğun önemli bir temelini oluşturur. “İnsanmerkezcilik: Modern Bir Bakış” (Anthropocentrism: A Modern View) adlı çalışmasında, Murdy de insanın üstünlüğünü kabul eder. İnsanın yaşamını sürdürmesinin ve refahının tüm ekolojik destek sisteminin sağlık ve istikrarına bağlı olduğunu savunur. Murdy, insanların sergilediği büyük yok etme potansiyeline vurgu yapar ve ekolojik destek sistemine bağımlı olma olgusunun insanları bu kırılgan gezegeni tahrip etmeme konusunda dikkatli olmaya yöneltmesi gerektiğine işaret eder. Murdy’e göre, insanlar insan olmayanlar ve doğal dünyanın geri kalanına, bu varlıkların insanlara yarar sağlamanın bir gereği olarak değer vermelidir. Gould ise yeryüzünü korunması gereken narin bir gezegen olarak dikkate alır; ancak aydınlanmış öz-çıkar tezinin, insanları doğaya karşı geçmişte olduğundan daha nazik davranmaları konusunda ihtiyatlı kaldığını ileri sürer (Armstrong ve Boetzler, 1993: 277). Aydınlanmış öz-çıkar tezi, insan çıkarlarını merkeze alır, dolayısıyla insanmerkezcidir. Bu anlayış bağlamında doğa ve çevre insanın öz-çıkarını merkeze alarak da korunabilir. Dolayısıyla, diğer canlılara ve genel olarak doğaya özsel değer yüklemek gereksizdir.

Bilgi, insan çıkarının nerede olduğunun öğrenilmesi için gereklidir. Artan ve genişleyen insan bilgisi, özellikle de ekolojik bilgi insanın doğaya bağımlılığını, faaliyetlerinin yaşayan ve gelecek kuşaklar için uzun vadeli sonuçlarını göstermiştir. Bu bilgiler sayesinde insanın gerçek çıkarının nerede olduğu düşünülmelidir. Eğer öyle yapılırsa, insanın gerçek çıkarının doğal kaynakları akıllıca ve ekonomik olarak kullanmayı, kirliliği önlemeyi, doğayı ve biyolojik çeşitliliği korumayı gerektirdiği anlaşılacaktır (Ünder, 1996: 139).

İnsanmerkezcisi yaklaşımlar açısından bakıldığında, insan çıkarları, diğer varlıkların çıkarlarının önünde gelmekte ve diğer varlıkların çıkarları insan çıkarlarına faydalı olduğu takdirde korunmaktadır. “Çıkarlar aynı doğrultuda olduğu sürece sorun çıkmadığı halde, çıkarların çelişmekte olduğu durumlarda doğal değerlerden özveride bulunmaktan çekinilmediği” görülmektedir. İnsana özgü estetik kaygıların ve çıkarların korunması ve gözetilmesi gerekliliği çevre değerlerinin korunması ve çevre politikaları oluşturulması düşüncesinin ardında yatmaktadır. Bu durum, doğayı korumanın, doğal değer ve kaynakların insan için sağladığı yararları bağımsız olarak düşünülmesinin gerekliliğini göstermektedir (Çoban, 2002:20; Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2009: 274). Dobson’a göre insan davranışının var olan biçimlerine tüm köktenci yeşil itirazları destekleyen tek bir kelime varsa o da “insanmerkezcilik”tir. İnsanmerkezcilik, insan çıkarlarını, diğer varlıkların çıkarlarına aykırı olarak, özel veya yapay olarak tercihli değerlendirme hatasıdır (Dobson, 2001: 51).

Yeryüzü etiği bireylerden çok bütünü veya topluluğu vurgular, türlerin ve ekosistemlerin korunmasına ağırlık verir. Regan gibi hayvan hakları savunucuları ise tek tek tür üyelerini (bireyleri) göz önünde tutarlar. Yeryüzü etiği savunucuları bireyci etikleri ve bakış açısını çevrenin korunması açısından yetersiz görürler. Onlara göre, ekolojik açıdan asıl önemli olan, bütünün çıkarları veya doğal dengelerdir; bireylerin önemi yoktur. Bakış açılarındaki bu ayrım, yok olmak üzere olan türlerin

üyelerinin kurtarılmasına karşı tutumda görülür (Ünder, 1996: 210). Leopold'a göre, eğer bir doğa koruma sistemi sadece ekonomik çıkar gütmekteyse, tek yanlıdır. Bu tip bir sistem, toprak topluluğu içindeki o topluluğun sağlıklı işleyebilmesi için gerekli olan, ancak ticari değeri olmayan unsurları göz ardı etmeye ve saf dışı bırakmaya eğilim gösterir. Bu sistem, büyük bir hatayla, biyotik saatin, ekonomik açıdan değerli olmayan parçaları olmaksızın, ekonomik açıdan değerli olan parçalarının işlevlerini sürdürecekleri varsayımına dayanır (Leopold, 2005: 153). Nitekim, James D. Heffernan "The Land Ethic: A Critical Appraisal" (Yeryüzü Etiği: Eleştirel Bir Değerlendirme) adlı makalesinde, ekosistemler de dahil, tüm canlıların yarar sağlayacakları veya zarar görebilecekleri çıkarları olduğunu ileri sürmüştür. Heffernan böylece, yarar sağlayabilen veya zarar görebilen doğal sistemleri de içine alan bütün canlıların ahlaki ilgiyi hak ettiğini (ahlaksal bakışa konu olabileceklerini) ileri sürerek çevremerkezci bakış açısını ortaya koymaktadır.

Yeryüzü etiğinde savunulan tavırlar ile insanmerkezciliğin aydınlanmış öz çıkar biçimi arasında benzerlikler bulunmaktadır. Örneğin, her ikisi de, farklı değerler ve varsayımlara dayansalar da, biyosferin uzun vadeli sağlığı ve refahı için kaygı duyulması gerektiğini savunurlar. Callicott, Leopold'un doğru ahlaki duruşu bir bütün olarak insan dışındaki varlıklar ve doğayla gerçekten bağdaştırıp bağdaştırmadığını veya yeryüzü etiğinin insanmerkezcilikte görülen aydınlanmış öz çıkara dayandırılıp dayandırılmadığını sorgular. Callicott, yeryüzü etiğinin her iki bakış açısının unsurlarına sahip olduğunu savunur; ama Leopold'un net bir şekilde sadece aydınlanmış öz çıkarı savunmanın ötesine geçtiğine ve hakikaten ahlaki kaygıyı doğayı içine alacak biçimde genişlettiğine inanır. Diğer taraftan, Don E. Marietta, Jr, "Environmental Holism and Individuals" (Çevresel Bütüncülük ve Bireyler) adlı makalesinde, çevremerkezciliğin belki de, insani değil, totaliter olabileceği kaygısını dile getirir. Marietta, her biri alçakgönüllülüğten aşırılığa kadar değişen çeşitli biçimlerde birçok çevremerkezcilik yaklaşımı olduğuna dikkat çeker. Marietta'ya göre, çevremerkezciliğin sadece insanların çıkar ve haklarını doğal dünya karşısında ikinci plana iten aşırı biçimleri, çevremerkezciliğin totaliter konuma sahip olduğunu iddia eden eleştirileri haklı çıkarabilir (Aktaran: Armstrong ve Boetzler, 1993: 370-372).

Çevremerkezci bir bakış açısı, çeşitli sebeplerden dolayı şu ana kadar incelenilenlerin herhangi birinden daha kapsayıcı yaklaşım sunduğu için savunulabilir:

- İnsanların dışındaki dünyada insan çıkarlarının tümünü tanır (yani kaynak koruma ve insan refahı ekolojisi bakış açılarını bünyesinde toplar ve daha ötesine geçer);
- İnsanların dışındaki topluluğun çıkarlarını tanır (hatta eski korumacı bakış açısının ötesine geçer);
- Geleceğin insan kuşaklarının ve insan olmayanların çıkarlarını tanır;
- Birey olarak canlılara olduğu kadar nüfus topluluklarına, türlere, ekosistemlere ve ekosfere de değer verdiği için parçacıl değil, bütünselci bir bakış açısını benimser (Eckersley, 1992: 46).

4. SONUÇ YERİNE: DERİN EKOLOJİNİN ÇIKAR KAVRAMI AÇISINDAN ANALİZİ

Naess endüstrileşmemiş toplumlarda platformun sekiz noktasını tanıtırken, çok farklı formülasyonlar kullandığını belirtir. Örneğin, bazen, hiç dünyadan söz etmeden yedinci noktanın zengin ülkeler için geçerliliğini sınırlandırır. Batı'da bazı insanların, yoksul insanların kendi iyilikleri için, insan dışı varlıkların korunması için mücadele etmediğini düşünmesini tuhaf olarak karşılar. Oysaki 1973 yılında Nepal'de fakir bir köyün aileleri, kendileri için büyük gelir kaynağı olabilecek kutsal dağ Tseringma¹²'yi (Gauri Shankar) turizmden korumak üzere liderlerine dilekçe götürülmesi için oy kullanmışlardır. Topluluk üyelerinden hiçbiri turizm lehine oy vermemiştir. Naess, bu tür olaylardan haberi olmayanların geniş bir uluslararası derin ekoloji hareketi hakkında konuşmasının anlamsız olduğunu belirtir (Naess, 2005a: 66).

Naess'e göre, çevre sorunları derinliğine incelenip köklü, kalıcı çözümler üretilmesi gerekir. Yoksa gelişmiş ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda ürettikleri sığ ve kısa çözümlerle çevre sorunları aşılamaz (Karakoç, 2004: 66). Yeni bir benlik anlayışına gereksinim vardır. Örneğin, Devall'e göre, ekolojik benlik edinildiği zaman insan özdeşleştiğini coşkuyla savunup, coşkulu diye nitelendirebilecek karşılıklı girişimlerde bulunur. Böylece insanlara çevre ahlakı gibi gerekçelerle baskı yapmayıp "onları

¹² Tseringma, "iyi uzun yaşamın anası" anlamına gelir.

hakikaten sayıp sevdiğimizi, kendimizmiş gibi koruyacağımızı gösterir ve onları onurlandırırız” (Devall, 1994: 47) Naess da benzer görüşleri savunur (Aktaran: Devall, 1994: 47) :

Çevre ahlaki töresine ihtiyacımızın olduğunu düşünüyorum, çünkü eğer insanlar doğa uğruna kendi çıkarlarını bir tarafa bırakacak kadar özveride bulunurlarsa, o zaman korumacılık tehlikeli bir yola giriyor demektir. Çünkü bu takdirde, doğayı, doğayla özdeşleşme duygusunun bir uzantısı olarak korumayı kendi çıkarlarına daha uygun bulacaklardır.

Benzer şekilde John Seed’e göre, “Naess insanların doğal kaynakları korumayı fedakârlıkla bir tuttuklarını yazar. Bu, koruma için güvenilmez bir temeldir, çünkü çoğu insan kendi çıkarları dışında bir şey için çalışmaktan acizdir” (Aktaran: Plumwood, 2004: 243). Naess, sığ ekolojik hareketin “insanmerkezciliğini” eleştirirken, bu hareketin mensuplarının insanın, olgunlaşmamış, ham, dar, kısa vadeli çıkarları olan bir varlık olduğuna işaret ettiklerini belirtmektedir (Naess, 2005c: 36).

Diğer taraftan özdeşleşme (identification), insanların kendilerini gerçekleştirmelerinin yoludur. Özdeşleşme, özdeşilen şeyle bir olma veya ona benzeme değildir. Kişisel çıkardan daha farklı bir süreçtir. Benliğin özdeşleşim alanı ne kadar genişlerse yani ne kadar çok miktarda varlığın çıkarını benlik kendi çıkarı olarak görürse, o ölçüde kendini gerçekleştirme artar, yabancılaşma da o ölçüde azalır. Benliğin mükemmelleşme sınırı evrendir, çünkü özdeşleşilebilecek en geniş sınırlar evrenle özdeşdir (Ünder, 1996: 203-204). En üst düzeyde kendini gerçekleştirme insanın evrenle metafizik bir bağlılık hissetmesiyle ve benliğin tüm evreni kapsayacak bir genişlemeye uğramasıyla mümkün olabilecektir (Ünder, 2003: 160-161).

Naess, bunun trajik örneklerinin Kuzey Kutbunda görülebileceğini belirtmektedir. Ona göre hepsi Eskimoların kaderlerinden (geleceklerinden), yeni bir kimlik, yeni bir sosyal benlik ve yeni bir “daha kapsamlı ekolojik benlik” bulamamalarından üzüntü duymaktadır (Naess, 1995b: 231). Yine de dayanışma eylemleri özdeşleşme sürecini önceden varsayar ve aynısı sorumluluk eylemleri için de geçerlidir. Yaban yaşamı ve Antarktika’nın penguenleri için sorumluluk duymak için, özdeşleşme süreci gerekli ama yeterli olmayan bir koşuldur. Bu anlamda bir özdeşleşme sürecinin tanımı “başka bir varlığın varsayılan çıkarları kendi çıkarlarımız gibi kendiliğinden tepki gösterilen bir süreç” olarak yapılabilir (Naess, 1999: 200). Başka varlıkların çıkarları tehdit edildiğinde kendi çıkarlarımız tehdit ediliyormuş gibi davranmaktır (Ünder, 1996: 203). Yukarıda vurgulandığı gibi altruizm, egonun başkaları için kendi çıkarlarını feda etmesini anlatır (Devall, 1994: 47-48).

İnsanların çıkarları, insan dışındaki doğanın çıkarları ile çatışırsa durum ne olacaktır? Çıkar çatışmalarında insanların dışında kalan doğadan yana tavır takınacaksa, o zaman derin ekoloji destekçilerinin yadsımak istedikleri insan karşıtı yaklaşımı benimsememiz gerekir, yok eğer insanlardan yana tavır alıyorsak, insanmerkezciliğe karşı olan bütüncüllüğü reddetmemiz gerekir. Burada da, böyle bir tavrın, derin ekoloji destekçilerinin yaşamsal gereksinimlerden oluşan “belirgin bir öncelik listesi” hazırlamalarının zorunluluğu ortaya çıkar (Des Jardins, 2006: 429). Naess’e göre, türler ne olursa olsun, yaşama hakkı tek ve tüm bireyler için aynıdır. Ancak yine de insana en yakın olanların (insanlar) yaşamsal çıkarları daha önceliklidir. Çıkarların çatışması durumunda iki kural geçerlilik kazanır:

a. Yaşamsallık: daha büyük yaşamsal çıkarlar daha küçüklere göre önceliğe sahiptir.

b. Yakınlık: daha yakın daha uzağa göre önceliğe sahiptir. Yakınlık yer, zaman, kültür ve tür açısından ele alınmaktadır. Yakınlık önceliği insan olarak özel sorumluluklardan, yükümlülüklerden ve insanlar arasındaki anlayıştan alır.

Naess, özeleştiriy yaparak soyut ve biraz da görkemli, ilkesel olarak biyosferik eşitlik terimi gibi bazen kullanmış olduğu terimlerin belki de yarardan çok zarar getirdiğini düşünmektedir (Naess, 2005b: 67-68). Kendini gerçekleştirme, belirtildiği gibi, ekolojik sorunlar söz konusu olduğunda, özenin doğal kaynağı olan özçıkarcı ahlaka başvurmanın yerine geçirmeyi olanaklı kılar (Plumwood, 2004: 247). Kendini gerçekleştirme etiğinde gerek bireyler gerekse bütünler/topluluklar olarak her varlık (cansız veya canlı) bir çıkara ve insanlara olan yararlarından müstakil olarak içsel değere sahiptir (Ünder, 1996: 202-203). Kendini gerçekleştirme, kendini tamamlama, öz-çıkarcı konularında derin ekoloji destekçileri kararlı tutumlarını korumakta ama “benlik” kavramının bu bireysel anlama biçimini yadsımakta ve benlik ile bütünlük arasındaki ilişkiye odaklanmaktadırlar (Des Jardins, 2006: 424).

İnsanmerkezcilikte diğer varlıkların çıkarları insan çıkarlarına faydalı olduğu takdirde korunurken, derin ekolojide ise insan çıkarlarından bağımsız olarak diğer varlıkların çıkarı korunur. Çevremerkezci yaklaşım gibi derin ekolojide de bireyler ve bütünler olarak canlı-cansız her varlık bir çıkara sahiptir. İnsanmerkezcilik, çıkar çatışması olması durumunda doğal değerlerden özveride bulunabilir. Derin ekoloji de ise çıkar çatışması durumunda yaşamsallık ve yakınlık kuralları geçerlik kazanır. Yakınlık kuralı insanı ve insan çıkarlarını merkeze alırken, yaşamsallık, yaşamsal gereksinim tartışmasını gündeme getirmektedir. Ancak kesinlikle insanın yaşamsal gereksinimleri önceliklidir. Derin ekoloji çıkar açısından insanmerkezci yaklaşımın çeşitli unsurlarını taşımakla beraber çevremerkezci yaklaşıma daha yakındır.

KAYNAKÇA

- Algan, N. (2008). İklim Etiği. Mülkiye, 32(259), 191-204.
- Armstrong, S., & Boetzler R.G. (1993). Ecocentrism. S. Armstrong, & B. R.G. içinde, Environmental Ethics Divergence and Convergence (s. 369-372). New York: Mc Graw-Hill.
- Benson, J. (2000). Environmental Ethics An Introduction with Readings. London and New York: Routledge.
- Benton, T. (2007). Deep Ecology. J. Pretty (Dü.) içinde, The Sage Handbook of Environment and Society (s. 78-90). Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.
- Callicott, J. (1989). In Defense of the Land Ethic. Berkeley: University of California Pres.
- Çoban, A. (2002). Çevreciliğin İdeolojik Unsurlarının Eklemlenmesi. SBF Dergisi, 57(3), 3-30.
- Des Jardins, J. (2006). Çevre Etiği. (R. Keleş, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Bibliography Devall, B. (1994). Ekolojik Benliğimiz. G. Tamkoç (Dü.) içinde, Derin Ekoloji (s. 43-56). İzmir: Ege Yayıncılık.
- Dobson, A. (2001). Green Political Thought. London and New York: Routledge.
- Dubos, R. (1973). A Theology of the Earth. I. Barbour (Dü.) içinde, Western Man and Environmental Ethics (s. 43- 54). Addison-Wesley Publishing Company.
- Eckersley, R. (1992). Environmentalism and Political Theory, Toward an Ecocentric Approach. State University of New York Press.
- Ertan, B. (1998). Canlı Hakları: Çevrebilim Açısından. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ferry, L. (2000). Ekolojik Yeni Düzen: Ağaç, Hayvan, İnsan,. (T. Ilgaz, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi.
- Fırat, A. S. (2003). Çevre Etiği Üzerine Yeniden Düşünmek. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58(3), 106-144.
- Garner, R. (2000). Environmental Politics: Britain, Europe and the Global Environment. St. Martin's Press Inc.
- Goodpaster, K. (1978). On Being Morally Considerable. The Journal of Philosophy, 75(6), 308-325.
- Hayward, T. (1998). Political Theory and Ecological Values. St. Martin's Press.
- Karakoç, A. G. (2004). Çevre Sorunlarına Etik Yaklaşım. M. Marin, & U. Yıldırım (Dü) içinde, Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar. İstanbul: Beta Yayım.
- Keleş, R., & Ertan, B. (2002). Çevre Hukukuna Giriş. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R., & Hamamcı, C. (2005). Çevre Politikası. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R., Hamamcı, C., & Çoban, A. (2009). Çevre Politikası. Ankara: İmge Kitabevi.
- Leopold, A. (2005). Toprak Etiği. U. Özdağ (Dü.) içinde, Edebiyat ve Toprak Etiği (s. 141-165). Ankara: Ürün Yayınları.
- Naess, A. (1994). Derin Ekolojinin Temelleri. G. Tamkoç (Dü.) içinde, Derin Ekoloji (s. 9-16). İzmir: Ege Yayıncılık.

- Naess, A. (1995a). The Deep Ecological Movement: Some Philosophical Aspects. G. Sessions (Dü.) içinde, Deep Ecology for the Twenty-First Century (s. 64-84). Boston & London: Shambala.
- Naess, A. (1995b). Self-realization An Ecological Approach to Being in the World. G. Sessions (Dü.) içinde, Deep Ecology for the Twenty-First Century (s. 225-239). Boston & London: Shambala.
- Naess, A. (1997). Sade Yaşama Ulaşan Doyurucu Yollar veya Sade Fakat Doyurucu Bir Yaşam. Ağaçkakan, Güz(32), 35-38.
- Naess, A. (1999). "Man Apart" and Deep Ecology: A Reply to Reed. N. Witoszek , & A. Brennan (Dü) içinde, Philosophical Dialogues Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy (s. 198-205). Rowman&Littlefield Publishers, INC.
- Naess, A. (2005a). The Deep Ecology "Eight Points" Revisited" . H. Glasser, & A. Drengson (Dü) içinde, The Selected Works of Arne Naess, Deep Ecology of Wisdom (s. 57-66). The Netherlands: Springer.
- Naess, A. (2005b). Equality, Sameness, and Rights. H. Glasser, & A. Drengson (Dü) içinde, The Selected Works of Arne Naess, Deep Ecology of Wisdom (s. 67-70). The Netherlands: Springer.
- Naess, A. (2005c). The Arrogance of Antihumanism. H. Glasser, & A. Drengson (Dü) içinde, The Selected Works of Arne Naess, Deep Ecology of Wisdom (s. 185-187). The Netherlands: Springer.
- Norton, , B. (1993). Environmental Ethics and Weak Anthropocentrism . S. Armstrong, & R. Boetzler (Dü) içinde, Environmental Ethics Divergence and Convergence (s. 286-289). New York: Mc Graw-Hill.
- Önder, T. (2003). Ekoloji, Toplum ve Siyaset. Ankara: Odak Yayınevi.
- Özer, M. (2001). Derin Ekoloji. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 10(4), 61-79.
- Plumwood, V. (2004). Feminizm ve Doğaya Hükmetmek . İstanbul: Metis Yayınları.
- Routley, R. (1979). Against the Inevitability of Human Chauvinism. K. Goodpaster, & K. Sayre (Dü) içinde, Ethics&Problems of The 21st Century (s. 36-59). London: University of Notre Dame Pres.
- Saygılı, A. (2009). Radikal Çevreci Hareketin Bir Taktiği Ekolojik Sabotaj. Ankara: A.Ü.H.F. Yayınları.
- Şahin, Ü. (2003). Ekolojizmi Çevrecilikten Ayırmak: Bir Yeniden Düşünme Denemesi. Üç Ekoloji(1), 74-81.
- Tamkoç, G. (1994). Derin Ekolojinin Temel Çizgileri. G. Tamkoç (Dü.) içinde, Derin Ekoloji (s. 93-105). İzmir: Ege Yayıncılık.
- Tepe, H. (1999). Çevre Etiği: 'Toprak Etiği' mi yoksa 'İnsan Etiği' mi? Felsefelogos(6), 41-56.
- Ünder, H. (1996). Çevre Felsefesi. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Ünder, H. (1997). Çevre Ahlakı: İnsanmerkezcilik ve Çevremerkezcilik. Ada Kentliyim(10), 82-87.
- Zimmerman, M. (1994). Contesting Earth's Future, Radical Ecology and Postmodernity. Berkeley, Los Angeles, London,: University of California Press.